

зрозуміли написане або намагається приховати збіднілий зміст шляхом вживання важких для розуміння слів. До прикладу візьмемо наступне речення: *People learn best when the instruction is designed, so it facilitates the learning process and when they thoroughly enjoy the learning activity.* Простою мовою таке речення звучало б так: *People learn best when learning is fun.* Звичайно, що автор першого речення сказав би, що воно недоречне, так як позбавлене вмісту, відтак, змісту. Така помилка призводить до такого явища, яке Theodore Bernstein описує так: автор намагається приховати нестачу інформації багатослів'ям. Наступним прикладом жаргону виступає таке речення: *Analysis involves scoping the nature of the instructional requirements and specifying the tasks, the logistical support and the instructional management system necessary to achieve goals within the unique constraints of the client's environment.* Простою мовою воно б звучало наступним чином: *Everyone agrees that the best writing is simple and direct* [Elster 2000]. Однак, викладаючи думки на папері, ми всі вдаємося до вищеокреслених помилок, наділяючи наше мовлення безбарвними ідеями, кліше та бідністю змісту.

Висновки. Для успішного формування семантично-стилістичної компетенції, а також мінімізації кількості помилок у вживанні англійської мови необхідно керуватись результатами досліджень провідних учених у царині лексики, які вказують на зв'язок успішної комунікації з розвитком належної уваги та зосередженим візуальним та фонологічним сприйняттям інформації. Для усунення труднощів та помилок, що виникають у вживанні англійських лексичних одиниць, необхідно проаналізувати особливості мовлення оточуючих на предмет багатослівності, некоректного вживання прислівників, жаргонізмів, синдрому схожості звучання та популярних слів. Щоб максимально наблизити мовлення до безпомилкового, потрібно аналізувати виклад інформації відео, аудіо носіїв, документів і насамперед, мовлення оточуючих та власне. Не рекомендується сліпо наслідувати мовлення носіїв мови, яка вивчається, адже, люди бувають різного рівня освіченості і помиляються, часто не усвідомлюючи того. Варто пам'ятати, що багатослівність та неформальність повсякденного спілкування не притаманна письмовому викладу думок. Успішне письмо вирізняється лаконічністю, простотою та доступністю розуміння. Задля успішного вивчення мови варто щоденно користуватися тлумачними словниками та низкою інших автентичних інформативних джерел.

Результати і перспективи. Детально проаналізувавши низку автентичних джерел, виокремлено п'ять загальних категорій семантично-стилістичних помилок в мовленні – усному, писемному, офіційних документах, підручниках, пресі. Досягнуті результати вносять вагомий вклад у теоретичне та практичне опанування англійської мови як іноземної. З огляду на те, що саме семантично-стилістичний виклад думок свідчить про рівень володіння мовою, який тісно пов'язаний з успіхом людини в різних сферах життя, питанню усунення семантично-стилістичних помилок у мовленні слід приділити особливу увагу, зокрема розробивши ефективні вправи з метою подолання труднощів у їх розпізнаванні.

Література

Barzun J. Simple & Direct: A Rhetoric for Writers. – Quill; 4 Reprint edition. 2011. – 288 p. Bernstein T. The Careful Writer; A Modern Guide to English Usage. – Atheneum. 1977. – 512 p. Elster Ch.H. The Accidents of Style. Good Advice on How Not to Write Badly. – St. Martin's Griffin. 2010 – 304 p. Elster Ch.H. Verbal Advantage. – Macmillan. 2000 – 534 p. Evans B.A. Dictionary of Contemporary American Usage / Evans C. – Random House. 1975 – 567 p. Follett W. Modern American Usage. – Hill and Wang. 1998 – 360 p. Fowler H.W. Modern English Usage. – Oxford Paperbacks; 2nd Revised edition. 1983 – 752 p. Kilpatrick J.J. The Writer's Art. – Andrews McMeel Publishing. 1985 – 262 p.

УДК: 811.161.2:81

ШАРГАЙ І. Є., ЧЕРНОБАЙ Я. В.
(Запорізький національний університет)

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ ФІЛОСОФСЬКОГО ТВОРУ М. МОНТЕНЯ «ПРОБИ»

В статті розглядаються основні лексико-стилістичні проблеми перекладу з французької на українську мову твору М. Монтеня «Проби». Виявлено, що задля адекватного перекладу філософського твору перекладач застосував ряд лексичних та граматичних трансформацій, серед яких найбільш поширеними є, відповідно, прийом смислового розвитку, парафраза, конкретизація, генералізація; додавання, опущення, заміна частин мови, перестановки.

Ключові слова: *есе, оригінал і переклад філософського твору, М. Монтень, «Проби», лексико-граматичні трансформації, адекватність.*

Шаргай И. Е., Чернобай Я. В. Лексико-стилистические проблемы перевода на украинский язык философского произведения М. Монтеня «Опыты». В статье рассматриваются основные лексико-стилистические проблемы перевода с французского на украинский язык произведения М. Монтеня «Опыты». Обнаружено, что для адекватного перевода философского произведения переводчик применил ряд лексических и грамматических трансформаций, среди которых самыми распространенными являются, соответственно, прием смыслового развития, парафраз, конкретизация, генерализация; добавление, опущение, замена частей речи, перестановки.

Ключевые слова: эссе, оригинал и перевод философского произведения, М. Монтень, «Опыты», лексико-грамматические трансформации, адекватность.

Shargay I. E., Chernobyte Y. V. Lexical and stylistic problems of the translation into Ukrainian of the philosophical work “Essays” of M. Montaigne. The article deals with the main lexical and stylistic problems connected with translating from French into Ukrainian of the M. Montaigne’s “Essays”. It has been revealed that for the adequate translation of the philosophical work the translator used a wide range of lexical and grammatical transformations, among which the most frequent are, respectively, technique of the semantic development, periphrasis, concretization, generalization; addition, omission, replacement of parts of speech, transpositions.

Key words: essay, original and translation of the philosophical work, “Essays”, M. Montaigne, lexical and grammatical transformations, adequacy.

В даній роботі ми спробуємо розкрити результати порівняльного аналізу оригіналу та перекладу філософської праці Мішеля Монтеня «Проби». **Актуальність** проведеного нами дослідження полягає в тому, що твір, який ми обрали, не досліджувався українськими критиками, а застосування порівняльного аналізу оригіналу та перекладу твору «Проби» М. Монтеня для виокремлення перекладацьких труднощів до сьогодні не практикувалось. **Метою** цього аналізу є виокремлення основних труднощів, які виникають при перекладі філософського дискурсу, та пошук шляхів їх подолання. Поставленій меті відповідають наступні **завдання**: з’ясувати жанрову приналежність «Проб», виокремити проблеми перекладу філософських творів, вивчити основні засоби досягнення еквівалентності оригіналу і перекладу філософської праці М. Монтеня. **Об’єктом** дослідження є лексико-стилістичні проблеми, що виникають при перекладі філософського дискурсу. **Предметом** дослідження є засоби, які застосував український перекладач Перепада А. О. для подолання визначених перешкод.

Матеріалом дослідження слугував оригінал філософського твору М. Монтеня «Essais» та його переклад українською, зроблений А. О. Перепадею – «Проби».

«Проби» М. Монтеня – один з найяскравіших філософських творів епохи Відродження. Вперше він був опублікований в 1580 році, проте переклад на українську мову, зроблений А. О. Перепадею, з’явився лише в 2005 році. Це – єдиний переклад даного твору на українському лінгвокультурному просторі. Дана проблема пов’язана з тим, що до початку 90-х років ХХ ст. філософські твори авторів різних країн світу на українську мову взагалі не перекладались. Переклад філософських творів – справа не проста. Головною умовою ідеального перекладу, окрім знання мови, є таке ж ідеальне розуміння перекладачем основних засад філософії в цілому та філософії автора, чії твори перекладаються. Переклад філософських праць, як правило, є інтерпретацією. Розуміння тексту оригіналу залежить, перш за все, від знання ідейного контексту, який вплинув на вибір лексичних засобів, з яким має справу перекладач. Без такого розуміння практично неможливо вдало підібрати українські лексичні відповідники, написати коментарі та передмову. Але попри всі проблеми, що виникають при перекладі творів філософського змісту, їх число могло б бути досить великим. Проте на сьогоднішній день немає належного публічного обговорення стратегій та програм перекладу, які могли б послужити орієнтиром для перекладачів [Автономова Н. С. 2008, с. 385; Зарубина Т. А.].

Перш ніж перейти до порівняльного аналізу оригіналу та перекладу твору «Проби» необхідно визначити його жанрову приналежність шляхом виділення основних жанрових ознак, оскільки дотримання жанру є одним з основних завдань перекладача, порушення якого може зашкодити досягненню адекватності перекладу.

Філософській праці М. Монтеня властива свобода композиції, легка форма оповіді, неочікувані відхилення від теми, використання асоціацій, метафор, каламбурів, прийомів риторики та всіх можливостей мистецтва слова. Саме завдяки своїй розкутій манері викладу Монтень зумів представити у творі різні літературні жанри: філософську розвідку, критичне есе, повістярське побутописання тощо. Так, письменник звернувся до експерименту, в ході якого він розробив новий жанр дослідження, проби, який сьогодні називається есе. Есе – це невеликий прозаїчний твір, який має вільну композицію та виражає індивідуальні враження та думки з певного приводу. Саме Мішель Монтень і вважається родоначальником даного виду художнього твору, оскільки після публікації його книги «Проби», жанр есе почав поширюватися в літературі інших країн. Проте сутність жанру

залишається одна – есе присвячується філософським, інтелектуальним та моральним питанням, на які автор пропонує одночасно декілька відповідей [Виппер Ю. Б. 1994, с. 271].

В результаті вивчення певної кількості теоретичних праць та практичної обробки оригіналу твору ми змогли виокремити наступні жанрові ознаки, притаманні «Пробам» М. Монтеня:

- свобода творчості – письменник розкриває свої роздуми на будь-яку тему, полемізує з іншими авторами, вводить цитати, підтверджує чи спростовує їх;
- суб'єктивність – вираження почуттів, емоцій, вражень автора, його ставлення до того чи іншого явища чи події;
- образність мовлення, афористичність, парадоксальність – використання метафор, символів, порівнянь, алегоричних образів;
- специфіка мовлення – полемічні висловлювання, риторичні питання, розмовна лексика [Виппер Ю. Б. 1994, с. 273].

Говорячи про переклад на українську мову твору М. Монтеня «Проби», слід нагадати про часову відстань, що пролягає між обома текстами, та наголосити на завданні, яке поставив перед собою український перекладач А. О. Перепадя, і яке було надскладним. Ця складність полягає в тому, що в XVI столітті, коли була написана праця М. Монтеня, ще немає єдиних, фіксованих орфографічних норм письмово-літературної мови, вони знаходяться в процесі становлення. В орфографії зберігається етимологічний принцип, тобто спостерігається прагнення відобразити зв'язок між словами, які утворились від однієї основи [Катагощина Н. А. 1963, с. 147; Сегиєвский М. В., 1938, с.145]. Цей факт дозволяє пояснити вживання в тексті архаїчних форм: «dict» (від лат. dico) замість «dire», «fact» (від лат. facio) замість «faire». Незважаючи на те, що звук «s» всередині слова перед приголосною в XVI ст. вже не вимовлявся, проте він зберігається в написанні, як наприклад, у словах «mestier», «interest», «esloignée». Крім того, в цей період розвитку мови зберігаються дієслівні закінчення в Imparfait –ois, –oit, –oient замість –ais, –ait, –aient: «demandoit», «pouvoit». Все це, на нашу думку, і склало одну з основних лінгвальних перешкод, але майстерність перекладача та вміння знайти ним правильне перекладацьке рішення важко заперечити. Саме це і підтвердять проілюстровані нижче приклади:

«Il choisit le plus bel endroit et milieu de chaque paroy, pour y loger un tableau élaboré de toute sa suffisance; et le vuide tout au tour, il le remplit de crotèques : qui sont peintures fantasques, n'ayans grace qu'en la varieté et estrangeté.» [Montaigne M.]

«Він вибирає найкраще місце посеред стіни і чіпляє там полотно, намальоване з найбільшим хистом, а порожній простір довкола заповнює гротесками, тобто фантастичними мальовидлами, чарівними лише своїм розмаїттям та химерністю.» [Монтень М. 2005, с.199]

Як бачимо, оригінальна репліка утримує велику кількість архаїчних форм, серед яких ми назвемо «paroy» (paroi), «élabouré» (élaboré), «estrangeté» (strangeté), «crotèque» (grotesque). Стає цілком зрозумілим, що основною стратегією перекладача на початковому етапі перекладу є завдання віднайти еквівалентну лексичну одиницю в системі сучасної французької мови та відновити її значення в перекладі. На нашу думку, А. О. Перепадя вдало виконав поставлену перед ним задачу.

Однією з найскладніших задач перекладача є передача стилістичного забарвлення та суб'єктивного ставлення автора до описуваного. Вирішення цього завдання український перекладач знаходить у застосуванні адекватних замінів та ряду лексико-граматичних трансформацій. Так, наприклад, для перекладу лексичної одиниці мови оригіналу «une peinture» (живопис, картина) перекладач вводить оказіональний відповідник «мальовидло», який є стилістично забарвленим та належить до групи слів зниженого регістру. А за допомогою прикметника «фантастичний» («fantasque») він підсилює ефект незвичайності «мальовидла». Крім того, компенсація стилістики оригіналу вдається А. О. Перепаді за рахунок відповідного оформлення найближчого контексту даної лексичної одиниці («crotèques»... «n'ayans grace qu'en la varieté et estrangeté» – «гротесками»... «чарівними лише своїм розмаїттям та химерністю»). Таке сполучення лексичних одиниць в тексті оригіналу породжує іронію та демонструє негативне ставлення автора, його насмішку над описуваним. Перекладачеві вдається адекватно відтворити намір М. Монтеня шляхом додавання в текст перекладу протиставлення, яке виражене в оригіналі імпліцитно: «un tableau élaboré de toute sa suffisance» («полотно, намальоване з найбільшим хистом») – «crotèques : qui sont peintures fantasques» («гротесками, тобто фантастичними мальовидлами»).

Крім того, для смислового узгодження перекладу та оригіналу А. О. Перепадя застосовує заміну частин мови (un milieu (середина) – посеред); для більш точної передачі подій та явищ перекладач конкретизує деякі поняття (loger (розміщати) – чіпляти; un tableau (картина) – полотно), і

разом з тим використовує повні еквіваленти (choisir – вибирати; un endroit – місце; remplir – заповнювати; une variété – розмаїття).

Щоб говорити про знахідки та піддати критичному аналізу деякі спроби перекладача віднайти адекватне відтворення оригінального твору звернемося до наступної репліки:

«DEMADES Athenien condamna un homme de sa ville, qui faisoit mestier de vendre les choses necessaires aux enterremens, sous tiltre de ce qu'il en demandoit trop de profit, et que ce profit ne luy pouvoit venir sans la mort de beaucoup de gens.» [Montaigne M.]

«Демад, агенець, покарав одного співвітчизника, торговця погребним товаром, за надмірну зисковність його ремесла та за те, що цього зиску незмога було здобути інакше, як коштом смерті багатьох людей.» [Монтень М. 2005, с.172]

Як і в попередньому випадку, ми бачимо, що А. О. Перепадя цілком природно використовує повні еквіваленти: un profit – зиск; une mort – смерть.

Ми знову відзначаємо своєрідне стилістичне оформлення оригіналу, де відчувається сарказм та іронія М. Монтеня по відношенню до описуваних явищ. Таке стилістичне забарвлення породжується в тексті оригіналу за рахунок використання наступних мовних одиниць: «condamna»... «sous tiltre de ce qu'il en demandoit trop de profit» – «покарав»... «за надмірну зисковність його ремесла». Абсурдність змісту підкреслюється зіставленням таких понять як зиск та смерть: «ce profit ne luy pouvoit venir sans la mort de beaucoup de gens» – «цього зиску незмога було здобути інакше, як коштом смерті багатьох людей». Як бачимо, А. О. Перепадя пішов шляхом компресії вихідного тексту («un homme de sa ville» – «співвітчизник»), але водночас використав парафразу та прийом смислового розвитку («faire métier de vendre les choses necessaires aux enterremens» – «торговець погребним товаром»). Безумовно, така перекладацька тактика є цілком виправданою, бо призвела в результаті до адекватного відтворення оригіналу.

Отже, в процесі порівняльного аналізу оригіналу та перекладу твору М. Монтеня «Проби» було виявлено, що основними лексичними перешкодами для перекладача стало використання архаїчних форм та стилістично забарвленої лексики. Для найбільш адекватного перекладу А. О. Перепадя вдало підібрав відповідники одиницям мови оригіналу в мові перекладу та застосував ряд лексико-граматичних трансформацій: прийом смислового розвитку, парафразу, генералізацію, конкретизацію тощо.

Безумовно, дана робота не претендує на вичерпний характер, оскільки дослідити всю стилістичну палітру твору неможливо, враховуючи рамки даної статті. Отже, перспективу нашої наукової розвідки ми вбачаємо в подальшому дослідженні лінгвістичних засобів утворення стилістичної інформації в оригінальному творі М. Монтеня «Проби» та можливості її відтворення в перекладі.

Література

Автономова Н. С. Познание и перевод. Опыты философии языка / Наталья Сергеевна Автономова. – М.: РОССПЭН, 2008. – 704 с. *Vinper Ю. Б.* Монтень // История всемирной литературы: в 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. – М.: Наука, 1994, - 479 с. *Зарубина Т. А.* Роль комментариев при переводе философских текстов [Электронный ресурс]: <http://frgf.utmn.ru/last/No15/text02.htm>. *Катагощина Н. А.* История французского языка / Катагощина Н. А., Гурычева М. С., Аллендорф К. А. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 449 с. *Монтень М.* Проби. – Книга перша / Пер. з фр. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. – 365 с. *Сергиевский М. В.* История французского языка. – М.: Государственное учебно-педагогическое издательство, 1938. – 289 с. *Montaigne M.* Les Essais – Livre I / Version HTML d'après l'édition de 1595.